

ключовою ланкою виступає система документування, яка фіксує домовленості, результати досліджень та забезпечує відповідність національним і міжнародним стандартам.

Науково-прикладний консалтинг неможливий без створення та ведення комплексу документів. До основних належать: договори на виконання наукових послуг, які визначають обсяг робіт, відповідальність сторін і строки виконання; наукові звіти (біологічні, екологічні, токсикологічні), що містять результати досліджень та рекомендації; протоколи та витяги засідань наукових рад, які підтверджують прийняття рішень і погодження методик; акти виконаних робіт, що формалізують завершення консалтингових завдань і дозволяють здійснити розрахунки між сторонами; реєстраційні досє та обґрунтування безпеки, необхідні для офіційного введення препаратів чи технологій на ринок.

Належно оформлені документи гарантують агропідприємствам юридичну захищеність, а науковим установам – можливість підтверджувати якість та об'єктивність наданих послуг.

Система документування у консалтингу виконує низку важливих функцій:

- інформаційну, забезпечуючи клієнта детальними результатами досліджень;
- контрольну, фіксуючи виконання договірних зобов'язань;
- правову, надаючи доказову базу у випадку спорів;
- інноваційну, адже через наукові звіти та протоколи аграрії отримують доступ до нових технологій.

Сучасний етап розвитку аграрного консалтингу пов'язаний із переходом до електронних систем документообігу. Використання цифрових платформ дозволяє:

- скоротити час узгодження договорів і звітів;
- забезпечити збереження та доступність даних;
- інтегрувати результати досліджень у загальні інформаційні системи агропідприємств;
- підвищити рівень прозорості взаємодії з клієнтами та партнерами.

Отже, науково-прикладний консалтинг є ефективним інструментом інноваційного розвитку аграрних підприємств. Його результативність значною мірою залежить від правильно організованої системи документування, яка забезпечує наукову, правову та організаційну основу співпраці. Подальший розвиток цієї сфери неможливий без впровадження цифрових технологій, що відкриває нові можливості для інтеграції науки та аграрного бізнесу.

УДК 911.3:[336.144.02:332.14:658.14](477.83-2)"2025"

Котик Любов

ORCID: 0000-0001-5046-2287

Львівський національний університет імені Івана Франка

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ: ВЛАСНІ НАДХОДЖЕННЯ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ У ПЕРШОМУ ПІВРІЧЧІ 2025 Р.

Обґрунтовано вагомість дослідження просторової диференціації показників дохідної і видаткової частини бюджету місцевих органів влади у рамках процесу децентралізації. Розкрито особливості формування дохідної і видаткової частини бюджету територіальних громад у розрізі загального і спеціального фонду. Означено місце показника власних надходжень бюджетних установ територіальних громад у розрахунку на одного мешканця у дохідній та видатковій частині бюджету громади; проаналізовано джерела його формування та пріоритетні статті видатків. Розкрито важливість показника при розрахунку загального рейтингу громади в області. Проаналізовано диференціацію територіальних громад Львівської області, загалом, і в розрізі адміністративних районів, зокрема, за видатками спеціального фонду бюджету ТГ за показником власні надходження бюджетних установ у розрахунку на одного мешканця. Означено громади з максимальними і мінімальними значеннями показника, здійснено типологію громад. Встановлено, що особливості географічного розташування (виняток, Львівська ТГ), природно-ресурсний потенціал не впливають на значення показника, натомість вагоме значення відіграє ефективність діяльності бюджетних й адміністративних установ на місцях. Ключові слова: територіальна громада, Львівська область, бюджет, спеціальний фонд, власні надходження бюджетних установ, диференціація громад.

Стабільне функціонування й соціально-економічне зростання новостворених територіальних громад (ТГ) є запорукою економічної безпеки та військової стійкості України. Для ТГ Львівської області, які є тилловими, мають вигідне економіко-географічне розташування та значний природно-ресурсний, інфраструктурний

потенціал економічного розвитку, соціально-економічне зростання є виявом ефективності провадження економічної політики на місцях та прийняття виважених адміністративних рішень спрямованих на активізацію підприємницької діяльності, започаткування міжнародної співпраці, збалансоване використання природно-ресурсного та історико-культурного потенціалу. Одним із критеріїв, що характеризує розвиток ТГ й означає їхню економічну стабільність і діяльнісну гнучкість є показник власних надходжень бюджетних установ.

Показник власних надходжень бюджетних установ ТГ у розрахунку на одного мешканця, при рейтингуванні ТГ [14], входить до структури видатків бюджету ТГ. Він на рівні з розрахунковими показниками видатки на одного мешканця, видатки розвитку на одного мешканця, частка видатків на утримання апарату управління до надходження податків і зборів, частка видатків заробітної плати у загальному обсязі видатків, обсяг дефіциту на зарплату та енергоносії у бюджетах формує складову «видатки» бюджетних показників ТГ, які враховують про визначенні загального рейтингу ТГ [14]. Водночас він перекликається з показниками частка місцевих податків і зборів у доходах загального фонду, динаміка доходів загального фонду (без трансферів) та індекс податкоспроможності за доходами загального фонду без трансферів за відповідний період, які формують складову «доходи» при характеристиці бюджетних показників ТГ [14].

За змістом, власні надходження бюджетних установ ТГ є доходами бюджету; за функціональним спрямуванням – це кошти з дохідної частини бюджету ТГ, які спрямовуються на фінансування покриття витрат за певними напрямками, що передбачені видатковими статтями бюджету громади.

Якщо основою формування загального бюджету ТГ є надходження від податку на нерухоме майно, єдиного податку, податку на доходи фізичних осіб, плати за землю, акцизного податку з роздрібних продаж та інших місцевих податків і зборів, що затверджені у межах просторової юрисдикції ТГ, то за статтею 69 Бюджетного кодексу України; «власні надходження бюджетних установ як і кошти від відшкодування втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва; реєстраційний внесок щодо об'єктів комунальної власності; 70% грошових стягнень за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища внаслідок господарської та іншої діяльності; 25% екологічного податку; цільові та добровільні внески підприємств, установ, організацій і громадян до місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища; надходження до цільових фондів, утворених місцевими радами; субвенції, що надаються з інших бюджетів за рахунок конкретно визначених надходжень спеціального фонду таких бюджетів; повернення кредитів, наданих з місцевих бюджетів молодим сім'ям та одиноким молодим громадянам на будівництво (реконструкцію) та придбання житла, а також пеня і відсотки за користування ними; надходження в рамках програм допомоги і грантів Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ; інші надходження, визначені законом про Державний бюджет України» [2] входять до надходжень спеціального фонду місцевих бюджетів. Окремою складовою частиною спеціального фонду бюджету ТГ є бюджет розвитку [12]. Метою формування спеціального фонду місцевих бюджетів ТГ є отримання, акумулювання, використання та перерозподіл коштів отриманих від надходжень означених Бюджетним Кодексом України [2] та їхнє спрямування на конкретні цільові призначення, видатки за рахунок цих місцевих надходжень. Такий перерозподіл коштів на місцях є проявом фінансової децентралізації, що була одним з ключових пріоритетів адміністративно-територіальної реформи в Україні та посилення ролі й значення в суспільстві місцевого самоврядування.

Кожна ТГ розробляє та затверджує «Положення про використання коштів спеціального фонду». Переважно кошти спеціального фонду скеровуються на: «покращення матеріально-технічної бази бюджетних установ та органів місцевого самоврядування; надання матеріальної допомоги різним категоріям громадян, які її потребують; роботи, пов'язані з благоустроєм територіальної громади, будівництвом, реконструкцією та капітальним ремонтом об'єктів; заходи по забезпеченню соціального захисту населення (в особливих ситуаціях); здійснення представницьких цілей; проведення заходів, пов'язаних з відзначенням державних, професійних свят, пам'ятних дат, ювілеїв та інших святкувань; проведення культурно-мистецьких, фізкультурно-спортивних, оздоровчих заходів» [3, с. 47-48].

Складовою бюджету спеціального фонду ТГ є власні надходження бюджетних установ. Власні надходження бюджетних установ охоплюють дві групи надходжень: «1) надходження від плати за послуги, які надають бюджетні установи згідно із законодавством: плата за послуги, що надають згідно з їх основною діяльністю установ; власні надходження бюджетних установ від додаткової (господарської) діяльності; плата за оренду майна відповідно до Закону «Про оренду державного та комунального майна»; надходження бюджетних установ від реалізації в установленому порядку майна (крім нерухомого майна); 2) інші джерела власних надходжень бюджетних установ: благодійні внески, гранти та дарунки; власні надходження бюджетних установ як надходження для виконання цільових заходів, отримані від підприємств, організацій, фізичних осіб та від

інших бюджетних установ, у т. ч. заходів з відчуження для суспільних потреб земельних ділянок та розміщених на них інших об'єктів нерухомого майна, що перебувають у приватній власності фізичних або юридичних осіб; власні надходження закладів професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти у вигляді надходжень, які вони отримують від розміщення на депозитах тимчасово вільних бюджетних надходжень, отриманих за надання платних послуг; надходження, які отримують заклади фахової передвищої та вищої освіти, наукові установи та заклади культури як відсотки, нараховані на залишок коштів на поточних рахунках, відкритих у банках державного сектору щоб розмістити власні надходження цих закладів, отриманих як плата за послуги, що надаються ними згідно з основною діяльністю, благодійні внески та гранти; 30% дивідендів (доходу), що нараховані на акції (частки) господарських товариств, у статутних капіталах яких є майнові права інтелектуальної власності, виключні майнові права на які належать державним науковим установам (крім державних наукових установ оборонно-промислового комплексу), державним університетам, академіям, інститутам» [7].

Кошти отримані від власних надходжень бюджетних установ, відповідно до статті 51 (дев'ята частина) Бюджетного кодексу України [2] використовуються для: покриття витрат, пов'язаних з організацією та наданням послуг, що надаються бюджетними установами згідно з їх основною діяльністю; організацію додаткової (господарської) діяльності бюджетних установ; оплату за харчування; утримання, облаштування, ремонт та придбання майна бюджетних установ; ремонт, модернізацію чи придбання нових необоротних активів та матеріальних цінностей; господарські потреби бюджетних установ, включаючи оплату комунальних послуг і енергоносіїв; організацію основної діяльності бюджетних установ; виконання відповідних цільових заходів [1, 2, 6, 11-13, 15].

У Львівській області спостерігається диференціація ТГ за видатками спеціального фонду бюджету ТГ за показником власні надходження бюджетних установ у розрахунку на одного мешканця. Максимальні значення зафіксовані в першому півріччі 2025 р. в індустріальній, монопромисловій, стратегічній, з позиції розвитку енергетичної сфери держави, міській Добротвірській ТГ на рівні 4010,0 грн на 1 мешканця, що в 431 раз більше від мінімального значення в аграрній, периферійній, сільській Боринській ТГ (9,3 грн на 1 мешканця) [14]. У поліфункціональній, диверсифікованій за структурою господарства з переважанням четвертинного й третинного секторів господарства Львівській ТГ, сформованій навколо обласного центру м. Львова показник видатків власних надходжень бюджетних установ на одного мешканця у першому півріччі був у 2,7 рази меншим від показника Добротвірської ТГ і склав 1482,4 грн на одного мешканця. Такий розрив зумовлений диспропорціями людності ТГ: людність Львівської ТГ у понад 38 разів більша від людності Добротвірської ТГ, що нівелює значні обсяги надходжень у спеціальний фонд бюджету громади від діяльності бюджетних установ.

Тільки у шести ТГ Львівської області за перше півріччя 2025 р. зафіксовано видатки за показником власних надходжень бюджетних установ у розрахунку на одного мешканця у розмірі понад 1000,0 грн: Добротвірська, Львівська, Оброшинська, Перемишлянська, Мостиська і Солонківська [14]. Високі результати їхньої діяльності зумовлені зростанням обсягів власних надходжень бюджетних установ ТГ через ефективність надання платних послуг та їхню диверсифікацію, відповідно до запитів населення та суб'єктів господарської діяльності, активізацію грантової діяльності, ефективну здачу нерухомого майна в найм тощо. Водночас, це є проявом формування європейської культури місцевого самоврядування, спрямованого на відмову громади від усталених споживацьких адміністративних традицій закладених на ґрунті совєтської культури орієнтації на державні й обласні дотації та перехід до спрямування власної адміністративної діяльності в напрямку ефективного використання наявних коштів й матеріальних активів бюджетних установ, пошуку додаткових джерел наповнення бюджету через надання диверсифікованих платних адміністративних послуг, соціально-орієнтовану комерціалізацію адміністративного потенціалу та адміністративно-соціальної інфраструктури, грантову й міжнародну соціально-економічну, освітньо-культурну діяльність тощо.

За результатами функціонування у першому півріччі 2025 р. у 54 ТГ області зафіксовано дуже низькі показники видатків власних надходжень бюджетних установ у розрахунку на одного мешканця – до 300,0 грн; низькі показники (300-600 грн на 1 мешканця) мають дев'ять ТГ – Лопатинська, Городоцька, Жовківська, Грабовецько-Дулібівська, Стрийська, Бродівська, Сокальська, Щирецька, Східницька; середні (600-900 грн на 1 мешканця) – три ТГ (Новороздільська, Зимноводівська, Белзька); високі (900-1200 грн на 1 мешканця) – чотири ТГ (Солонківська, Мостиська, Перемишлянська, Оброшинська); дуже високі (1200 грн і більше на 1 мешканця) – дві (Добротвірська й Львівська) (рис. 1).

До першої десяткі ТГ Львівської області за обсягами видатків власних надходжень бюджетних установ у розрахунку на одного мешканця за перше півріччя 2025 р. входять п'ять громад Львівського району (Львівська, Оброшинська, Перемишлянська, Солонківська, Зимноводівська), дві громади Шептицького району (Добротвірська, Белзька), одна громада Яворівського (Мостиська), Стрийського (Новороздільська) і

Трускавецького (Східницька) районів [14]. До останньої десятки входить одна громада Львівського району (Підберізцівська), три Самбірського (Боринська, Хирівська, Біковицька), дві Стрийського (Славська, Розвадівська) і Яворівського (Івано-Франківська, Шегинівська) районів, одна Золочівського (Поморянська), Трускавецького (Меденицька) району. В області не спостерігається чіткої просторової диференціації громад за обсягами витратків власних надходжень бюджетних установ у розрахунку на одного мешканця (рис. 1). Це свідчить про нівелювання ролі природо-географічних чинників і фактору географічного розташування (за винятком Львівської ТГ) при розрахунку цього показника та зростання ролі фактору ефективності діяльності адміністративних органів на місцях.

У висхідному ряді обсягів витратків власних надходжень бюджетних установ ТГ Львівської області у розрахунку на одного мешканця, за перше півріччя 2025 р., значенням медіани є значення Турківської ТГ (187,8 грн на 1 мешканця). Діапазон значень висхідного ряду обсягів витратків власних надходжень бюджетних установ у розрахунку на 1 мешканця від Боринської ТГ до Турківської ТГ складає 178,5 грн на 1 мешканця, що в 21 раз менше від діапазону значень висхідного ряду від Турківської ТГ до Добротвірської ТГ (3822,2 грн на 1 мешканця) і засвідчує значний розподіл громад області за досліджуваним показником.

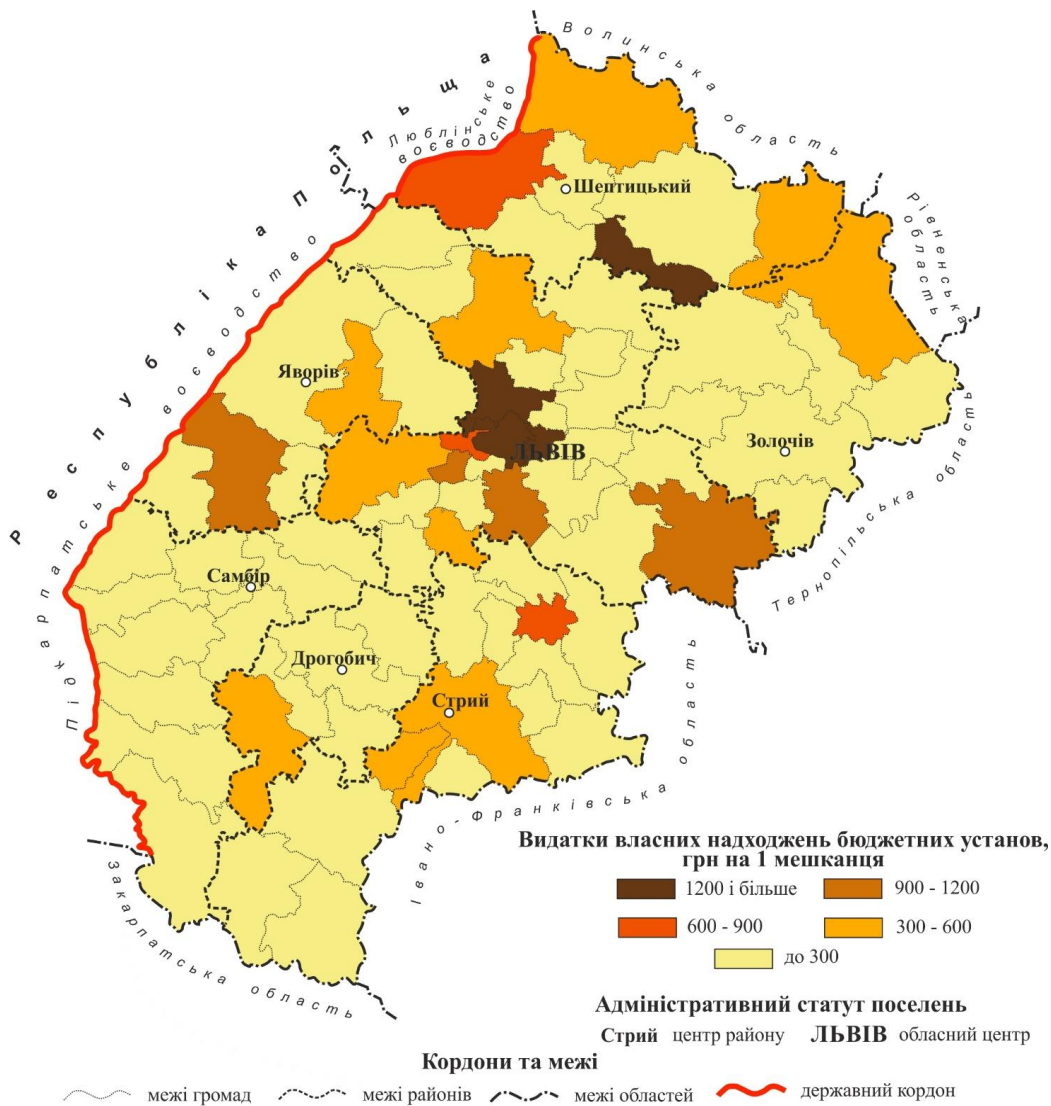

Рис. 1. Витатки власних надходжень бюджетних установ територіальних громад Львівської області, перше півріччя 2025 р. Побудовано за даними: [14]

Найбільша внутрішньогрупова диференціація ТГ фіксується у групі з дуже низькими показниками видатків власних надходжень бюджетних установ у розрахунку на одного мешканця (до 300 грн), яка об'єднує 54 громади [Рейтинг]: у семи громадах (Боринська, Меденицька, Поморянська, Розвадівська, Підберізіцівська, Хирівська, Івано-Франківська) значення менше 50,0 грн; у 12 ТГ в межах 50-100 грн (Славська, Бісковицька, Шегинівська, Красненська, Добросинсько-Магерівська, Куликівська, Мурованська, Новокалінівська, Сокільницька, Журавненська, Добромільська, Великолобінська, Глинянська); в 11 ТГ у межах 100-150 грн (Судововишнянська, Старосамбірська, Стрільківська, Бібрська, Яворівська, Гніздичівська, Комарнівська, Сколівська, Давидівська, Дрогобицька, Козівська); у дев'яти ТГ у межах 150-200 грн (Ралівська, Жовтанецька, Золочівська, Жидачівська, Новояричівська, Турківська, Великомоствівська, Підкаміньська, Кам'янка-Бузька); значення 200-250 грн фіксуються у восьми ТГ (Миколаївська, Заболотцівська, Самбірська, Радехівська, Буська, Ходорівська, Червоноградська, Рудківська); у шести ТГ області значення у межах 250-300 грн (Бориславська, Пустомитівська, Тростянецька, Моршинська, Трускавецька, Рава-Руська).

Таблиця 1

Видатки власних надходжень бюджетних установ територіальних громад Львівської області у розрізі адміністративних районів, перше півріччя 2025 р.

Адміністративний район	Видатки власних надходжень бюджетних установ ТГ, грн на 1 мешканця				Діапазон, грн на 1 мешканця
	максимальне значення		мінімальне значення		
Дрогобицький	Східницька ТГ	492,1	Меденицька ТГ	16,7	475,4
Золочівський	Бродівська ТГ	385,3	Поморянська ТГ	33,6	351,7
Львівський	Львівська ТГ	1482,4	Підберізіцівська ТГ	45,7	1436,7
Самбірський	Рудківська ТГ	240,2	Боринська ТГ	9,3	230,9
Стрийський	Новороздільська ТГ	670,8	Розвадівська ТГ	41,1	629,7
Шептицький	Добротвірська ТГ	4010,0	Великомостівська ТГ	187,8	3822,2
Яворівський	Мостиська ТГ	1077,4	Івано-Франківська ТГ	49,7	1027,7

Укладено і розраховано за даними: [14].

У розрізі районів Львівської області найбільші диспропорції спостерігаються у Шептицькому районі, де діапазон обсягів видатків власних надходжень бюджетних установ ТГ у розрахунку на одного мешканця сягає 3822,2 грн; найменші в Самбірському районі – 230,9 грн (табл. 1).

Показник обсягу видатків власних надходжень бюджетних установ у розрахунку на одного мешканця ТГ є одним із критеріїв, що визначає ефективність функціонування громади. Його зростання є свідченням ефективності провадження діяльності органів місцевого самоврядування та реалізації політики децентралізації на місцях, зростання фінансової самостійності органів місцевого самоврядування, їхньої адміністративної прозорості й зрілості. Для ТГ Львівської області, які шукають джерел додаткового фінансування через розвиток інноваційно-інвестиційної діяльності [4, 9, 10], активізації туристичного потенціалу регіону [8] та посилення співпраці з європейськими партнерами [16], ефективність використання ресурсів бюджетних установ (матеріальних, інтелектуальних, інфраструктурних) є вагомим аргументом прозорості діяльності, відкритості до співпраці, критерієм оцінки фінансової незалежності місцевих бюджетів та здатності місцевих органів влади до генерування власних доходів.

Джерела.

1. Аналіз місцевих бюджетів за січень-квітень 2024 р. URL: <https://decentralization.ua/news/18256>.
2. Бюджетний Кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>
3. Васильєва Н. В. та ін. Місцевий бюджет і фінансове забезпечення об'єднаної територіальної громади: навч. посібник. К., 2017. 119 с.
4. Влах М., Ванда І., Котик Л. Просторова диференціація Стрийського району Львівської області: виклики розвитку // Часопис соціально-економічної географії. 2022. Вип. 32. С. 69-78. DOI: <https://doi.org/10.26565/2076-1333-2022-32-08>.
5. Головне управління статистики у Львівській області. URL: <https://stat.loda.gov.ua>.
6. Гончар Г. П. Особливості формування доходів місцевих бюджетів // Гроші, фінанси і кредит. 2020. Вип. 45. С. 225-232.
7. Класифікація власних надходжень бюджетних установ. URL: https://oblikbudget.com.ua/files/2024/06_2024/Klasyfikatsia_Vlasnyh_Nadhodgen.pdf.
8. Котик Л. Пріоритети і виклики розвитку Козівської ТГ: туризм // Професор Ольга Заставецька — вчена, педагог, організатор географічної науки (до 70-ї річниці від дня народження вченої): зб. матеріалів Всеукраїнської наук.-практ. конф. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2023. С. 135-140.
9. Котик Л. Суспільно-географічні аспекти розвитку Козівської ТГ Львівської області // Географічні аспекти просторової організації території, суспільства та збалансованого природокористування: матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф. Мукачево: МДУ, 2024. С. 52-57.
10. Котик Л.І. Львівська територіальна громада: суспільно-географічні аспекти розвитку // Освітній й наукові виміри географії та туризму: матеріали III Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. з міжнар. участю. Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2024. С. 124-129.
11. Механізм використання коштів спеціального фонду місцевих бюджетів планують спростити – інфографіка, 2022. URL: <https://decentralization.ua/news/15056>.
12. Місцеві бюджети 2025: доходи та видатки. URL: <https://oblikbudget.com.ua/article/129-mstsev-byudjeti-2021-yak-dohodi-y-vidatki>.
13. Овчаренко Т., Бочі А., Поворозник В. Особливості формування та використання бюджету об'єднаних територіальних громад, 2017. URL: https://icps.com.ua/assets/uploads/images/images/eu_t_ormuvannya_vikon_budjet_final.pdf.
14. Рейтинг ТГ Львівщини за окремими показниками за 1 півріччя 2025 р. URL: <https://loda.gov.ua/documents/142629>.
15. Стратегія реформування системи управління державними фінансами на 2022-2025 роки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-2021-%D1%80#Text>.
16. Bielskyi M., Ivakh Ya., Kotyk L. Lviv oblast: urgent socio-economic problems in the context of European integration // Journal of Geography, Politics and Society. 2017. Vol. 7(2). P. 32-42. <https://doi.org/10.4467/24512249JG.17.013.6629>.